

FRITZ NETOLITZKY – UN MARE BOTANIST AL SECOLULUI TRECUT (1875–1945)

Constantin TOMA¹, Lăcrămioara IVĂNESCU²

ivanescu67@yahoo.com

ABSTRACT: The authors present the scientific aspects of the life and work of a great botanist (phytomorphologist and anatomist) of the last century – Fritz Netolitzky, who illustrated for three decades Faculty of the University of Chernivtsi (1910–1940). Scientific work (116 original articles and 16 educational and scientific treated) is impressive for its time, the works being published in prestigious journals and publishing houses in Europe.

KEYWORDS: phytomorphology, anatomy, research, academic.

S-au împlinit, nu de mult, 140 de ani de la naștere și 70 de ani de la moartea strălucitului botanist (morfolog și anatomist) Fritz Netolitzky, care a onorat timp de 30 de ani Facultatea de Științe a Universității din Cernăuți.

Cum bine se cunoaște, în 1775 a avut loc anexarea teritoriului Cernăuți de către Austria, care dă numele de Bucovina regiunii în care se afla acest teritoriu, având ca principal oraș Cernăuțiul.

În perioada 1918–1940, acest teritoriu s-a aflat în hotarele României Mari. În anul 1876 ia ființă Universitatea din Cernăuți, între facultățile sale fiind și Facultatea de Științe, la care a profesat renumitul fitomorfolog și fitoanatomist Fritz Netolitzky în perioada 1910–1940 și a publicat mai multe lucrări în Buletinul Facultății de Științe, prestigioasă revistă din care au apărut 12 volume în perioada 1927–1939.

În anul 1940, Bucovina de Nord intră în componența Uniunii Sovietice alături de Basarabia. Partea de nord a Bucovinei se include în Ucraina, cu regiunea Cernăuți. După scurta perioadă (1941–1944) în care atât Basarabia, cât și Bucovina de Nord au intrat în hotarele României, din 1944 regiunea Cernăuți este inclusă în Ucraina, în interiorul căreia se află, din păcate, și astăzi.

¹ Academician, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Biologie; director al revistei COLUMNA.

² Profesor, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Biologie.

În 1940, prin desființarea pripită a Universității din Cernăuți, aceasta trece la Universitatea din Iași, de unde profesorul Fritz Netolitzky se pensionează la vârsta de 65 de ani, cum menționează unul din asistenții lui, Radu Popovici, în Necrologul publicat în 1947 în Buletinul Grădinii Botanice și Muzeului Botanic al Universității din Cluj. Același elev al botanistului Fritz Netolitzky prezintă și Lista de lucrări a magistrului său în Necrologul amintit.

Foto: Botanistul Fritz Netolitzky (1875–1945)

Fritz Netolitzky s-a născut la Zwickau (Bohemia) la 1 octombrie 1875. A făcut studii la Praga, Viena și Strassburg. Își ia titlul de doctor în medicină în 1899, la vârsta de 24 de ani.

Începe cariera didactică ca preparator la Universitatea din Viena (1896–1899), după care este numit asistent provizoriu la Universitatea din Innsbruck (1899–1904) și asistent definitiv la Universitatea din Graz (1904–1910).

Din 1910 până în 1940 funcționează la Universitatea din Cernăuți. În 1910 este numit docent (conferențiar) pentru Chimie alimentară, după care este încadrat ca profesor agregat (1912–1919) și, apoi, ca profesor titular la Facultatea de Științe – domeniul Botanică, unde va activa până în 1940,

anul pensionării. Timp de un an (1940–1941) funcționează la Universitatea din Iași, după care se reîntoarce la Viena, unde va fi reîncadrat ca profesor de Botanică pentru Medicină Farmaceutică.

În anul 1945, la 5 ianuarie, moare din cauza unui atac de cord, după o prodigioasă muncă didactică și științifică pe parcursul celor 48 de ani de carieră universitară.

La începutul drumului său pe făgașul științei, ca medic de vapor face mai multe excursii botanice, care i-au deschis calea în direcția morfologiei și anatomiei vegetale, herbarul său personal, bogat asortat, servindu-i ca material didactic pentru studenții farmaciști, dar și în scop științific, pentru elaborarea și publicarea primelor articole originale.

Colecțiile sale de semințe și preparatele microscopic cu structura frunzei la numeroase plante, îndeosebi medicinale, erau unice în țară și recunoscute la universități din străinătate. Biblioteca sa bogată servea la început ca îndrumător de specialitate în botanica aplicată: paleobotanică, farmacie și medicină. Aceeași bibliotecă, cu multe reviste și cărți, îi vor servi mai târziu la elaborarea și publicarea celor patru valoroase monografii (despre cristale, peri, parenchim trofic și sămânța la angiosperme) în renumita colecție europeană – *Handbuch der Pflanzenanatomie*, de mare interes și în zilele noastre.

Din 1896 până în 1924 funcționează în domeniul farmacologiei, iar după definițarea Facultății de Farmacie este încadrat ca profesor titular la Facultatea de Științe, preluând conducerea Institutului de Anatomie și Fiziologie vegetală la Universitatea românească de la Cernăuți; în această calitate își desfășoară activitatea didactică și științifică până la pensionare, în anul 1940.

Odată cu desființarea Universității din Cernăuți (în 1940), Politehnica „Gheorghe Asachi” din Iași, ca succesoare, n-a ținut cont de colecțiile valoroase și unice ale Laboratorului de Anatomie și fiziologie vegetală, achiziționate prin râvna aceluia care a fost dascălul și omul de știință Fritz Netolitzky, pierzându-se astfel o comoară de mare importanță pentru fitoanatomie, paleobotanică și arheologie (Popovici, 1947).

Activitatea științifică și publicistică a lui Fritz Netolitzky este impresionantă pentru acele timpuri, dintre primul și al doilea război mondial, mărturie făcând cele 132 lucrări publicate în perioada 1910–1939 (conform Listei întocmite de Radu Popovici în 1947): 116 articole originale și 16 tratate didactice și științifice, în renumite reviste din Austria, Germania, Elveția,

Spania și România; 8 dintre articole sunt inserate în paginile Buletinului Facultății de Științe a Universității românești din Cernăuți, în perioada 1927 (volumul I) și 1938 (volumul XII, apărut în 1939); în aceeaș revistă au fost publicate valoroase articole din partea unor specialiști din țara noastră, din Austria, Germania, Polonia, și nu numai.

La Facultatea de Științe din Cernăuți, concomitent cu Fritz Netolitzky, au funcționat cunoscutul botanist roman Mihai Gușuleac și colaboratorii săi Ion Tarnavschi, Traian Ștefureac și Emilian Țopa. După 1939, primii trei se transferă la Universitatea din București, iar cel de-al patrulea, la Universitatea din Cluj, ca director (din 1946) al Grădinii Botanice, după ce lucrase mai întâi la Grădina Botanică din Cernăuți, înființată în 1877, la un an două înființarea Universității; în anul 1963, același mare botanist Emilian Țopa este invitat la Universitatea din Iași pentru a pune bazele și a conduce (până în 1970) Grădina Botanică, pe noul ei amplasament din dealul Copoului.

La aceeași prestigioasă Universitate din Cernăuți au funcționat, alături de Fr. Netolitzky și alți mari botaniști ai timpului: E. Tangel, Fr. Czapek, K. Linsbauer, O. Porsch, M. Gușuleac, toți conducând succesiv Grădina Botanică până în 1941, când este numit director Emilian Țopa.

Dintre aceștia, E. Tangel, K. Linsbauer, A. Mühlendorf și Fr. Netolitzky au publicat valoroase monografii în renumita enciclopedie de anatomie vegetală *Handbuch der Pflanzenanatomie*. În ediția I-a (1922–1940) au apărut 26 de volume, iar în ediția a II-a (după 1951) alte volume, actualizate de noi autori, toate fiind prezente în Biblioteca Facultății de Biologie a Universității ieșene; cele din prima ediție au fost achiziționate de binecunoscutul profesor de Botanică Alexandru Popovici, toate fiind deosebit de utile cadrelor didactice și cercetătorilor de la apreciată „Școală ieșană de morfologie și anatomie vegetală”. Din a doua ediție amintim cele 5 volume despre structura frunzei (Klaus Napp-Zinn, 1956, 1973, 1974, 1984, 1988), un volum despre structura fructului (Ingrid Roth, 1977) și altul despre structura „scoarței” de la plante lemnoase tropicale (Ingrid Roth, 1981).

Revenind la Fr. Netolitzky, cel care a ilustrat botanica la Universitatea din Cernăuți în perioada 1910–1940, subliniem varietatea subiectelor abordate, multe dintre ele din domeniul farmacognoziei, deci referitoare la plante medicinale.

În Lista de lucrări didactice, științifice și literare publicate de Fritz Netolitzky (întocmită de Radu Popovici, asistentul său, în 1947) sunt

prezentate atât articole originale de specialitate și de popularizare, cât și unele tratate apărute în renumita colecție *Handbuch der Pflanzenanatomie*; ne referim în special la următoarele patru: *Anatomie der Angiospermen – Samen* (1926), *Die Kieselkörper. Die Kalisalze als Zellinhaltskörper* (1930), *Die Pflanzenhaare* (1932) și *Das tropische Parenchym (Die Speichergewebe)* (1935), toate elaborate în timp ce era profesor la Universitatea din Cernăuți.

Dinre numeroasele lucrări de histologie și anatomie vegetală amintim pe cele referitoare la: galele de *Rubiaceae*, structura microscopică la speciile *Littia vesicatoria*, *Vaccinium uliginosum*, *Quillaja saponaria*, *Scopolia carniolica*, structura seminței la *Cruciferae*, *Linum*, *Cyperus*, structura fructului la unele cereale, structura ovulului la diferite specii de angiosperme, diversitatea granulelor de aleuronă și a cristalelor de oxalat de calciu.

Bibliografie

- [1] Bejinaru M., Gușu D., *Monografia Liceului Militar „Ștefan cel Mare”*, (ediția a II-a), Ed. TRINITAS, Iași, 2002
- [2] Pop E., Codreanu R., *Istoria Științelor în România. Biologia*, Ed. Academiei Române, București, 1975.
- [3] Popovici R., – *Dr. Fritz Netolitzky*. Bul. Grăd. Bot. și Muz. Bot. Univ. Cluj, 1947, 27: 87–92.
- [4] Țopa E., Toma C., – *Radu Popovici (1902–1970)*. An. Șt. Univ. „Al.I.Cuza” Iași, secț. II, a (Biol.), 1971, 17, 1: 233–235.